

Giacomo Puccini
(1858-1924)

I Crisantemi for strygere (1890)
Andante mesto

John Ireland
(1879-1962)

Sekstet for klarinet, horn og strygekvartet (1898)
Allegro non troppo
Andante con moto
Intermezzo. Allegretto con grazia
In tempo moderato

PAUSE

Johannes Brahms
(1833-1897)

Klarinetkvintet (1891)
Allegro
Adagio
Andantino - Presto non assai, ma con sentimento
Con moto

RANDERS KAMMERORKESTER
Clara Richter-Bæk, violin
Bjarne Stange Nielsen, violin
Olga Goija, bratsch
Janne Fredens, cello
Ole Ulvedal, kontrabas
Bue Skov Thomassen, klarinet
Stephen Craigen, horn

GIACOMO PUCCINI: I CRISANTEMI

Mens Puccini i operaer som Tosca, La Bohème og Madama Butterfly udfolder de helt store følelser i en storladen og dramatisk form, arbejder den toscanske komponist i I Crisantemi for strygere med en mindre og mere overskuelig struktur. Det er dog stadig de dybtføjte følelser og stemninger, som kommer til udtryk.

Efter at have oplevet Verdis opera Aida i Pisa i 1876 var Puccini ikke i tvivl om, at det var operaen, som skulle blive hans skæbne. Han skrev senere om oplevelsen: "Den almægtige rørte mig med sin finger og sagde: Skriv for teatret, kun for teatret. Og jeg har fulgt dette bud". Puccinis instrumentale værklister er derfor lille og består hovedsageligt af værker komponeret i ungdomsårene. I Crisantemi for strygekvartet hører således til Puccinis tidlige værker, men allerede her kommer hans evne for de velklingende og følelsesmættede melodier til udtryk.

Crisantemi er det italienske navn for blomsten krysantemum, som i Italien på Puccinis tid blev opfattet som et symbol på døden. Puccini komponerede værket til minde om en ven - hertugen Amedeo di Savoia - der i 1870 blev udnævnt til Spaniens konge, men som abdicerede tre år senere i 1873 og døde i 1890. Strygekvartetten har en tredelt form, hvor første og sidste del er lig hinanden. Første del af værket begynder stille og tilbageholdt med udgangspunkt i et stærkt og sørgmodigt kromatisk (halvtoner) motiv. Fra det indledende pianissimo vokser satsen til fortissimo "con forza" - med stor kraft - men vender hurtigt tilbage til de svagere nuancer. Der er i partituret hele tiden foreskrevet temposkift - hurtigere eller langsommere - hvilket understreger det labile følelsesindhold. Midterdelen har en næsten sfærisk stemning, hvor et nyt tema præsenteres "con molta espressione" - med stor udtrykskraft.

JOHN IRELAND: SEKSTET

Den engelske komponist John Ireland fik i slutningen af 1950'erne besøg af klarinettisten Thea King, der tilbragte et par timer sammen med ham for at diskutere hans Fantasi for klarinet og klaver. I de sidste år af sit liv købte Ireland en gammel og nedlagt mølle på landet i Sussex, hvor han slog sig ned og levede i tæt kontakt med den natur, der havde haft stor betydning for den musik, han havde komponeret. Det var her i møllen, at Thea King overtalte den aldrende komponist til at finde nogle gamle partiturer frem, der i årtier havde ligget på bunden af en skrivebordsskuffe. Blandt noderne opdagede King en Sekstet for horn, klarinet og strygere, som Ireland havde komponeret som ung komponiststuderende. På trods af komponistens stærkt kritiske holdning til sine tidlige værker - nogle af dem destruerede han - lykkedes det Thea King at overtale ham til at overlade noderne til hende, og den 25. marts 1960, da Ireland var 80 år gammel, blev Sekstetten for første gang spillet ved en koncert i Hampton Music Club i London.

Fjorten år gammel blev John Ireland i 1893 optaget på Royal College of Music, hvor han i første omgang studerede klaver. I 1897 fortsatte han sine studier i komposition hos Charles Stanford sammen med bl.a. Ralph Vaughan Williams og Gustav Holst. I årene efter studierne levede John Ireland som organist og korleder i St Luke's Church i Chelsea, og fra 1923 til 1939 var han selv lærer i komposition ved Royal College of Music med Benjamin Britten som en af eleverne. I de første år var Irelands inspirationskilder især Johannes Brahms - senere blev det Maurice Ravel og Claude Debussys franske impressionisme, og i sine sidste værker er Irelands musik først og fremmest i familie med Edward Elgar og Vaughan Williams. Det var især i de mindre former - sange og kammermusik - at Ireland fandt udtryk for det, han ville sige i musikken: "kammermusik er i højere grad udtryk

Klarinettisten Richard Mühlfeld

for de inderste tanker i modsætning til orkestermusikken”, udtalte han selv. I litteraturen var han især inspireret af den waliske digter Arthur Machen, der levede i sin egen gådefulde verden af mystik og sværmerisk fantasi. Selv om Ireland således som gammel interesserede sig for den helt nye modernistiske musik, levede han selv i slipstrømmen efter romantikkens tidsalder, hvor musik er udtryk for de inderste følelser: “Jeg tror, at musik bør udtrykke en eller anden form for følelse”.

Johannes Brahms komponerede i 1891 sin berømte Klarinetkvintet til klarinettisten Richard Mühlfeld, der i 1895 spillede kvintetten ved en koncert i London. Blandt publikum var den unge John Ireland, der stærkt inspireret af både Mühlfelds fortolkning og Brahms' komposition besluttede sig for at komponere en Sekstet for horn, klarinet og strygere. Det ekstra instrument i forhold til Brahms' Klarinetkvintet - hornet - har traditionelt været forbundet med det landlige og pastorale, og måske har Ireland med hornet givet sig selv mulighed for at tilføje en særlig engelsk tone inspireret af det engelske landskab, sådan som det så ud i slutningen af

1800-tallet. Kombinationen af horn, klarinet og fire strygere har under alle omstændigheder givet Ireland mulighed for at udtrykke mange forskellige stemninger og blande de instrumentale kulører i mange forskellige farvenuancer.

I Sekstettens første sats har hornet hovedrollen, når de to gennemgående motiver bliver præsenteret i begyndelsen af satsen - det såkaldte hoved- og sidetema. I de første tre takter har hornet hele scenen for sig selv, når det uden akkompagnement introducerer hovedtemaet, der flyder roligt i en let vuggende 6/8-dels takt, og som med en umiddelbar pastoral karakter skaber indre billeder af et blidt engelsk landskab med idylliske stengærde, veje der snor sig langs markerne og små hyggelige byer gemt bag bakkerne. Umiddelbart efter den første præsentation af temaet fortsætter det i førsteviolin, og kun afbrudt af mindre afsnit med en mere frembrusende karakter er stemningen fra de første takter gennemgående i hele satsen. Ireland lader celloen, der danner bund i ensemblet, skifte mellem at stryge buen og spille pizzicato - knipse med fingrene - hvilket er med til at give den instrumentale farvelægning forskellige skiftende nuancer.

Ireland er især kendt for sine mange sange, og i Sekstettens anden sats udfolder han bl.a. i klarinetten en smuk sats med fokus på det sangbare med en stærk indadvendt intensitet. Som en form for modsætning har den efterfølgende sats en mere hastig og flygtig karakter, der understreges af overskriften “Intermezzo” - mellemspil - og tempo-fortegnelsen, hvor Ireland forskriver, at der skal spilles “allegretto con grazia” - forholdsvis hurtigt og med ynde.

Den rolige pastorale stemning fra de første takter af Sekstetten fortsætter i sidste sats. Det kommer bl.a. til udtryk i det gennemgående tema, der spilles første gang i bratschen, og som derfor farves af dette instruments mere mørke og vemodsfulte væsen. Samtidig har satsen dog også et mere fremadrettet temperament

med lejlighedsvis mere bevægelse og affekt. I de allersidste takter sætter et presto-tempo - meget hurtig - med hornet i centrum en effektiv afslutning på hele værket.

JOHANNES BRAHMS: KLARINETKVINTET

Johannes Brahms var i 1890 kommet til et punkt i sit liv, hvor han følte, at der ikke var mere at sige for ham som komponist. "Intet lykkes som før" skrev han i et brev til sin forlægger, og i en alder af 57 år var han klar til at afslutte karrieren. En tysk klarinettist, Richard Mühlfeld, som var ansat ved hoforkestret i Meiningen, gjorde imidlertid et så dybt indtryk på Brahms, at han i de følgende år blev inspireret til at komponere en række værdifulde værker for klarinet: En klarinettrio, to sonater for klarinet og klaver samt kvintetten for klarinet og strygekvartet.

Som komponist blev Brahms i samtiden opfattet som en klassisk og konservativ komponist med rødder i traditionen tilbage til bl.a. barokmusikkens musikalske former. I 1800-tallets romantik delte musikken sig således i to retninger. På den ene side stod avantgardistiske komponister som Wagner og Liszt, der opfattede musikken som udtryk for en poetiske verden, og hvor der var fokus på de store svulmende følelser. En mere konservativ opfattelse af musikken blev repræsenteret af den berømte og berygtede musikkritiker Eduard Hanslick, som tog Brahms til indtægt for den holdning, at musik kun er musik, der ikke repræsenterer andet end sig selv. Brahms selv deltog ikke direkte i diskussionen mellem de to fløje, men set udefra er det umuligt at opfatte hans musik som kun "form" uden et dybere menneskeligt "budskab". Også i den praktiske udformning af musikken kan man ikke betragte Brahms som kun "konservativ", selv om Brahms havde lært sit kompositoriske håndværk gennem studier af bl.a. renæssancekomponisten Palestrinas værker. "Brahms the progressive" er således overskriften for en af Arnold Schönbergs artikler, hvor den

østrigske komponist fremhæver Brahms' økonomiske brug af et begrænset temamateriale som grundlag for en længere musikalsk udvikling frem for at bygge musikken på "indfaldet" eller den umiddelbare "inspiration", som dyrkedes af de såkaldte nytyske komponister.

Klarinetten er med sin vidtfavnende rigdom af nuancer og farvetoner fra den mørke fyldige klang i bassen til det intense pågående udtryk i højden som skabt til den modne Brahms. Særligt instrumentets karakteristiske runde dybde udfolder det udtryk af mild melankoli og overjordisk vemod som kvintettens første sats indeholder. Det elegiske udtryk præger også første del af anden sats, mens klarinetten i satsens midterste afsnit træder frem med en mere livfuld og rapsodisk fabuleringen og en næsten sigøjneragtig karakter, før satsens sidste del vender tilbage til det indledende udtryk. En smuk og letflydende melodi i begyndelsen af tredje sats, der leder over i et hurtigere afsnit, antyder, at vemodet for en stund er fordampet til fordel for en næsten munter stemning. Sidste sats er på klassisk vis bygget op omkring et tema, der er basis for fem såkaldte variationer (forskellige fortolkninger af tema-melodien) før den afsluttende coda, hvor en række motiver fra de øvrige satser vender tilbage. Overordnet er de fire satser i kvintetten for klarinet og strygere som de øvrige værker af Brahms kendetegnet ved kombinationen af et sublimt musikalsk håndværk og en særlig romantisk stil og dybsindighed.